

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

**РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ
СТРУЧНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД И ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

**ПРИМАТ РИМСКОГ ЕПИСКОПА У ДЕЛУ Ж.-М. Р. ТИЈАРА.
Могућност рецепције Тијарове теологије примата у дијалогу Православне и
Римокатоличке Цркве**

ДОКТОРАНДА ЗЛАТКА МАТИЋА

На седници Наставно-научног већа Православног богословског факултета Универзитета у Београду, одржаној 5. априла 2016. године, изабрани су чланови Стручне комисије за преглед и оцену докторске дисертације Златка Матића, под насловом *Примат римског епископа у делу Ж.-М. Р. Тијара. Могућност рецепције Тијарове теологије примата у дијалогу Православне и Римокатоличке Цркве*. Након читања дисертације и међусобног консултовања, чланови Комисије имају част да Већу поднесу следећи Реферат.

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Златко Матић, рођен 21. децембра 1971, асистент је на Православном богословском факултету БУ (Догматика са упоредним богословљем) и професор Догматике и Катихизиса у Богословији *Светог Јована Златоустог* у Крагујевцу. Основну и средњу математичку школу завршио је у Великој Плани као ђак генерације и носилац Вукове, Теслине, Пупинове и Аласове дипломе. Након завршених основних студија на Богословском факултету у Београду (просек 9,20), проводи две године на постдипломском усавршавању на Екуменско-патристичком институту *Св. Никола* у Барију, где је положио све испите прописане програмом магистарских студија, са просечном оценом 9,97. Због тога добија стипендију Папског савета за јединство хришћана за још једну студијску годину, коју проводи на Богословском факултету Папског универзитета *Грегоријана* у Риму. Након је у Пожаревцу од 2002, протођакон од 2010. године. Објавио је монографију *Да истинујемо у љубави. Званични богословски дијалог Православне и Римске Католичке Цркве* (Пожаревац, 2013) и петнаестак стручних и научних радова из области догматике, упоредне теологије и црквене историје, на српском, енглеском и италијанском језику, у часописима *Саборност*, *Philotheos*, *Теме* и *Црквене студије*, као и стручне преводе са италијанског, руског и француског језика. Рецензент је и уредник неколико уџбеника *Православног катихизиса* за основне и средње школе. Одговорни је уредник већег броја богословских едиција Одбора за просвету и културу Епархије браничевске, заменик је главног и одговорног уредника научног часописа *Саборност*. Ожењен је, отац двојице синова.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације представља богословско ишчитавање и вредновање теологије примата римског епископа у светлости еклисиолошких поставки доминиканског теолога и екуменисте, Ж.-М. Тијара, као и изношење оних закључака које аутор сматра корисним за наставак званичног дијалога православних и римокатолика на тему јединства Цркве. Кандидат у раду полази од хипотезе да Тијарова анализа кључног богословског проблема Цркве може бити од велике помоћи у екуменским покушајима да се васпостави пуно евхаристијско општење двеју Цркава. Кандидат идентификује као најважније формативне околности, личности и догађаје који су на различите начине битно утицали на доминиканца: 1) школу Солшуар, 2) духовни миље доминиканског реда, 3) Ива Конгара, водећу личност Солшуара и претечу великог Концила, 4) сам опус и дух Другог ватиканског концила и 5) неке носиоце православне еклисиологије XX века (посебно митрополита пергамског Јована Зизијуласа).

Критичку анализу овако формулисане тезе, аутор је поделио, након уводних разматрања (1. поглавље), у још шест великих истраживачких целина. Прве три (2–4. поглавље), које су дескриптивног карактера, посветио је представљању: својеврсне Тијарове богословске биографије, његовог научног формирања и еволуције теолошког опуса Жан-Мари Тијара. У наставку (5–7. поглавље) кандидат проблематизује рецепцију Тијарове еклисиолошке и примацијалне мисли у различитим еклисијалним и екуменским сферама, пре свега у раду Мешовите међународне комисије за богословски дијалог Католичке и Православне Цркве.

3. Кратак опис садржаја дисертације

Пре самог текста докторске дисертације, постоји апстракт (на српском и енглеском језику), након којег следи садржај рада. У поглављу насловљеном као *Уводна разматрања* (стр. 1–20), кандидат најпре доказује изузетну актуелност и значај теме дисертације, идентификује циљ и научни допринос рада, а затим врло прецизно излаже стање питања, верно презентујући досадашње резултате анализе Тијаровог богословља. На крају уводног дела, аутор износи методолошке претпоставке на основу којих најављује структуру рада и смернице истраживања, којих се педантно и стриктно држи у читавом свом истраживању.

У поглављу под насловом *Жан-Мари Тијар – биографија, богословско формирање, утицаји, избор тема* (21–52), кандидат у основним, али репрезентативним цртама, представља кључне сегменте доминиканчевог живота, школовања, његовог академског и пастирског развоја. Затим испитује формативне моменте Тијарове теологије, чије претпоставке сагледава у оштрој дијалектици католичког модернизма и покрета обнове предањске западне богословске мисли. Анализа носилаца извора и подстицаја Тијаровог богословља (Конгар, Други ватикански концил, митрополит Зизијулас) омогућују кандидату да кључне етапе Тијарове богословске мисли скицира у

оквирима: аскетског богословља, евхаристијске теологије, еклисиологије киноније и примацијалног богословља. И док првим двама етапама Тијарове теологије кандидат посвећује онолико пажње колико је потребно да би се оне схватиле као припремне и оквирне, Тијарову еклисиологију киноније и теологију примата третира систематски и свеобухватно у следећа два аналитичка поглавља.

Поглавље *Еклисиологија киноније Ж.-М. Р. Тијара: Црква Божја као кинонија локалних Цркава* (стр. 53–84) започиње анализом концепта *киноније* (*communio*) у теологији Жан-Мари Тијара и презентацијом његове индикативне селекције библијских и отачких сведочанстава. Након тога следи документовано представљање саме Тијарове еклисиологије, која је према оригиналној тези кандидата тријадолошки укореењена. Кандидат, наиме, сматра и доказује да је за римокатоличког теолога чији опус анализира, Црква превасходно знамење (символ, икона) тројичне киноније. Ова теза прожима и прати читаву дисертацију. Из тријадологије следе и други Тијарови еклисиолошки закључци, према којима је еклисијална *кинонија* – *кинонија* локалних евхаристијских сабрања или онај да је функција црквених служби – очување јединства и киноније локалних сестринских Цркава.

Најважније аналитичко поглавље првог дела дисертације свакако је оно посвећено теологији примата у Тијаровом опусу, које представља папу као римског епископа чији је задатак да по преимућству буде служитељ јединства Цркве (85–144). Оно је подељено на четири потпоглавља, у којима: 1) сагледавамо визију Тијарове примацијалне теологије кроз призму важних методолошких претпоставки које је презентовао кандидат (стр. 85–90); 2) уочавамо теолошки приступ историјском питању примата, кроз дијалектику богословља два ватиканска концила; 3) констатујемо исти – *богословски* приступ папској служби као епископској, чак и у контексту библијских претпоставки примата; 4) верификујемо папску улогу у јасном оквиру видљивог центра киноније локалних Цркава, као чувара киноније, чија се јурисдикцијска власт и незаблудивост схватају у сферама и прерогативима његове локалне Цркве, јер у супротном изазивају еклисиолошке и примацијалне аномалије.

Други део дисертације кандидат посвећује процени Тијаровог богословља и његове рецепције у Католичкој Цркви и у билатералном православно – католичком дијалогу. Одатле произлазе одређене конкретне смернице непристрасне евалуације питања папског примата, наставка дијалога, али и проблема примата у Цркви, уопште, као и у самој Православној Цркви. У поглављу чији је наслов *Рецепција Тијаровог богословља у Римокатоличкој Цркви* (стр. 145–193), кандидат најпре представља критике Тијарове еклисиологије, а затим износи директне процене прихватљивости и примене његове теологије примата у римокатоличкој мисли. Та анализа потврђује тврдњу кандидата о свеобухватној и директној условљености рецепције концилских ставова и Тијаровог богословља у савременој римокатоличкој теолошкој мисли и црквеној пракси. Он, надаље, доказује да значајни савремени католички еклисиолози, деле став да јединство Цркве *иконично* происходи из Божјег јединства. На овом месту кандидат уочава да су, када је реч о процени везе, паралеле или аналогije Цркве и Свете Тројице, многе ствари код Тијара остале недоречене, на нивоу наслућивања и потенцијалних закључака. Недостатак одговора на питање какве су директне последице учења да је Црква *кинонија* по

узору на тројичну *кинонију*, по питање примата у Цркви, у Тијаровом опусу, кандидат схвата као мањкавост доминиканчевог дела. У оквиру истог поглавља посвећеном критикама Тијарове мисли, кандидат разматра прихватање кључних еклисиолошких ставова овог аутора у званичном магистеријуму Католичке Цркве. Неуједначеној рецепцији Тијарове еклисиолошке поставке у делима римокатоличких теолога, супротстављено је, као што кандидат показује, готово једнодушно одбијање његових кључних богословских концепата у магистеријуму његове Цркве, пре свега у документима Конгрегације за доктрину вере и кардинала Рацингера. Због тога кандидат, након анализе рецепције Тијарове еклисиологије, испитује и рецепцију његове речи о примату римског епископа (*Рецепција Тијарове теологије примата у Католичкој Цркви*, стр. 170–193) у католичкој еклисијалној заједници, конкретно у теолошкој, магистеријалној и канонско–правној продукцији Римокатоличке Цркве. Тако кандидат представља и вреднује још увек отворен процес рецепције еклисиологије и теологије примата о. Жан-Марија у опусима других богослова његове Цркве, али и у ставовима римске курије, коју апострофира као „сметњу“ озбиљној рецепцији Тијарових предлога. Анализа римокатоличког црквеног права, доводи га до закључка о скоро потпуном одсуству било какве назнаке концилске еклисиологије *киноније* у канонско-правном корпусу Католичке Цркве.

У следећем, шестом одељку рада (*Еклисиологија киноније и теологија папског примата у билатералном дијалогу Православне и Католичке Цркве: Тијаров допринос и рецепција*, стр. 194–222), кандидат презентује, а затим и критички испитује, место и улогу доминиканца и његове мисли у званичном дијалогу Православне и Римокатоличке Цркве. Потврђујући своју тезу, директним доказима указује на изузетан допринос Ж.-М. Тијара настанку и финалном изгледу свих усвојених докумената Комисије. Ефектно доказује да су читави делови Минхенског документа, али и других усвојених саопштења, све до Равенске изјаве, преузети из Тијарових објављених студија или његових скица (сачуваних у заоставштини фонда Тијар у Шеватоњу), које су у огромној мери интегрисане у касније потписане заједничке изјаве. Посебан значај имају ставови кандидата о посредном Тијаровом ауторству документа који је настао седам година након доминиканчеве смрти. Будући да се ради о Равенском документу, чија је рецепција попримила изузетан значај у обема Црквама, кандидат у приступима одређених богослова, али и читавих помесних Цркава овом документу сагледава и тумачи њихово разумевање: примата у Цркви уопште, папског примата и примата у Православној Цркви. Таквим аналитичким приступом кандидат указује на директну и нераскидиву повезаност Тијаровог богословља, докумената дијалога и свих претпоставки евентуалне даље рецепције и напретка разговора православних и римокатолика.

На тај начин, управо, кандидат у одељку *Евалуација: Тијар, питање папског примата и будућност римокатоличко-православног дијалога* (стр. 223–241) представља најважније егзистенцијалне последице тијаровски конципиране теологије примата у Цркви, упоредне еклисиологије киноније и, особито, упоредне тријадологије. У другом параграфу 7. поглавља, кандидат открива ограничења и непрецизности Тијарове примацијалне теологије, тражећи њихов најдубљи узрок у одређеним претпоставкама западног хришћанског предања, а поводе њихове пројаве у немогућности канадског доминиканца да се до краја

њих ослободи и да наслућивања Другог ватиканског концила сједини са сопственим евхаристијским и опитним интенцијама.

Завршни делови дисертације резервисани су за *Литературу* (стр. 251–266) и Прилоге – два табеларна приказа (стр. 267–268). Библиографске изворе (монографије, студије и чланке), као и секундарну литературу, аутор је користио на следећим језицима: француски, италијански, енглески, руски, шпански, португалски и немачки. Табеларни прикази, пак, ефектно потврђују одређене назнаке из првог дела дисертације и одлично употпуњују одређене аналитичке кораке.

4. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Најпре треба констатовати да је дисертација урађена квалитетно, како садржински тако и методолошки, као и то да је кандидат успешно и исцрпно истражио и презентовао тему дисертације. Према принципима систематског богословског приступа, аутор је самостално и оригинално анализирао и спретно изложио све главне аспекте Тијарове примацијалне теологије и њен извор – еклисиологију киноније, доказавши недвосмислено разлоге због којих управо ова поставка представља темељ његовог дела.

Директан резултат и научни допринос докторске дисертације очитује се у следећем:

Најпре, ово је прва свеобухватна анализа (на нивоу докторске тезе) папског примата на факултетима у Србији. Поменута чињеница добија на значају, када се зна да је овај проблем најдубљи моменат неслагања западних и источних хришћана данас, али и да има последице по Православну Цркву.

Надаље, Тијарова еклисиолошка мисао, која је изузетно комплексна, и потпуно непозната не само у Србији, него и у православљу, уопште, представљена је уравнотежено, јер кандидат предочава све изузетне доприносе овог теолога, али и оштро критикује све моменте Тијарове мисли, које треба одбацити, ревидирати или допунити. Кандидат је нашироко анализирао све директне, али и посредне критике упућене Тијару. У њима је тражио и непосредне поводе (готово увек их је налазио у куријалној антиекуменској свести Католичке Цркве и њеном одступању од духа Другог ватиканског концила) него и разлоге, доказујући да се они идентификују у усиолошкој (есенцијалистичкој) онтологији западног хришћанства. На тај начин, кандидат указује на широко поље рада и велике могућности даље рецепције Тијарове теологије примата у дијалогу двеју Цркава, што је и поднаслов ове докторске тезе.

Управо овако, кандидат је, остварујући циљ дисертације, успешно показао да је Тијарова тријадолошка утемељена еклисиологија киноније жижа његове мисли, да треба да представља саму срж даљег рада Мешовите међународне православно-католичке Комисије за богословски дијалог, али и да буде предмет екуменских и унутарцрквених интересовања свих хришћанских теолога данас.

5. Закључак

Докторска дисертација Златка Матића, под насловом *Примат римског епископа у делу Ж.-М. Р. Тијара. Могућност рецепције Тијарове теологије примата у дијалогу Православне и Римокатоличке Цркве* урађена је у складу са одобреном пријавом дисертације. Дисертација је оригинално и самостално научно дело. Комисија са задовољством констатује да овај рад испуњава научне нормативе докторске дисертације и предлаже Наставно-научном већу Православног богословског факултета Универзитета у Београду да одобри јавну одбрану овог рада.

У Београду, 12. април 2016.

Чланови Стручне комисије за преглед и оцену дисертације:

1. _____

др Игнатије Мидић, редовни професор
Православног богословског факултета Универзитета у Београду (ментор)

2. _____

др Зоран Крстић, ванредни професор
Православног богословског факултета Универзитета у Београду

3. _____

др Душко Прелевић, доцент Филозофског факултета
Универзитета у Београду